

nezaobilazan priručnik

POJMOVNIK RUSKE AVANGARDE 5, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i GZH, Zagreb 1987.

zlatko kramarić

Pojava petog sveska Pojmovnika ruske avangarde bjelodano nam svjedoči da urednici (A. Flaker i D. Ugrešić) ne posustaju. U nepune tri godine urediti i objelodaniti pet svezaka Pojmovnika za naše prilike doista nije mala stvar. Zamisao o izradi *Pojmovnika ruske avangarde* koji bi, u pojedinim sveskama, pružio pouzdanu znanstvenu informaciju o pojmovima, skupinama i autorima koji pripadaju sklopu što ga danas pozajmimo pod tim imenom nastala je u studenome 1977. godine u Zagrebu, kad je Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu organizirao međunarodno savjetovanje pod naslovom Književnost—avangarda—revolucija (grada s toga savjetovanja dostupna je našem čitateljstvu u izvanrednom svesku časopisa Umjetnost riječi iz 1981. godine) na kojem su sudjelovali znanstvenici iz jedanaest zemalja sa dvadeset osam referata. I površni uvid u taj broj časopisa UR svjedoči o visokoj teorijskoj razini savjetovanja, stoga nas i ne iznenadju da su sudionici savjetovanja »izrazili želju da se rad na projektu *Ruska avangarda* nastavi upravo u međunarodnom sastavu koji može osigurati znanstvenu razinu diskusije i druženje znanstvenika iz različitih zemalja zapadne, istočne i srednje Evrope, bliskih kako po metodološkim pozicijama tako i po zanimanju za doista revolucionarno razdoblje ruske književnosti, umjetnosti i kulture«.

Naime, organizatori ovoga savjetovanja organiziranog u povodu šezdesetoobljetnice obotarske revolucije »ocijenili su kako je proučavanje ruske avangarde u SSSR-u i izvan njegovih granica u posljednje vrijeme doseglo razinu koja ne traži više samo prvotnu obavijest nego sústavno istraživanje (upravo iz tog razloga *Pojmovnik* nije koncipiran leksikografski) a prvenstveno znanstvenu sistematizaciju pojnova i nazivlja koje je ruska avangarda uvela u književnost, umjetnost i kulturu (i bez kojih danas nije ni moguće razmišljati o književnosti, umjetnosti i kulturi), ili pak onih pojnova kojima se danas služimo kako bismo označili pojedine pojavnoblike što ih je ruska avangarda stvorila«. Isto tako, osjenjeno je da *Pojmovnik* neće biti cijelovit ako se ne prikažu unutar takvog sustavnog istraživanja i pojedine skupine koje su se pojavitivale kao nosioci poetičkog, kao i oni autori koji su stvarali avangardne strukture — u ovome petom svesku zastupljeni: A. Bjelić, G. Špet, V. Kamenski, D. Burljuk, V. Majakovski, Šolohov, I. Babelj, Andrejević.

Odabir Zagreba, kao mjesta u kojem će se tiskati *Pojmovnik* nije nimalo slučajan. Naime, u ovome gradu djeluje profesor A. Flaker, vjerujemo, jedan od najboljih svjetskih znanaca ruske avangarde, i avangarde uopće. Konačno, A. Flaker je i autor slijedećih knjiga: Stilske formacije (1976), Poetika osporavanja (1982), Ruska avangarda (1984) u kojima se ovaj autor znalački bavi, između ostalog, i problemima ruske avangarde. Tako u knjizi Stilske formacije A. Flaker raspravlja o samom pojmu avangarde, odnosno o potrebi uspostavljanja jednog zajedničkog nazivnika za stanovite tendencije u svjetskoj književnosti našega stoljeća. Zadaća koju si je ovaj autor postavio u toj knjizi sastojala se u iznalaženju zajedničkih stilskih obilježja onih struktura koje uvjetno možemo nazvati avangardnim. No, A. Flaker se ne zadovoljava pobrojavanjem nječnih/negativnih odrednica avangarde već on prije svega želi definirati konstruktivna načela strukture koje pripadaju avangardnom sklopu pojava, te će A. Flaker avangardu poimati kao:

— izgradnju novih struktura na pozadini određenog književnog sustava kao njegovog osporavanja »minus postupcima«;

— težnju prema otvorenim i prividno neobveznim strukturama, očitu u namjernoj fragmentaciji nekada cjelevitih struktura, »nedovršestvo«, »slobodnom« uporabom dijelova vlastitih struktura, variranju istih tema i motiva, »prepisivanju« samoga sebe;

— uzajamno pretapanje i izmjena funkcija pojedinih književnih rodova i vrsta (poetizacija proze, prozaizmi u poeziji i dr.), dakle, upravo ono što R. Poggiali zove »confusione dei generi«;

— težnju prema sprezi različitim vidova umjetnosti (književnosti i slikarstva, književnosti i glazbe, osobito književnosti i filma) koja je zaceta već u europskom modernizmu (simbolizmu) i koju R. Poggiali zove »sikeretizmom umjetnosti«, a u avangardi je našla svoje potpunije ostvarenje upravo na temelju dehijerarhizacije sustava;

— težnju za ukidanjem podjele na umjetnost i ne-umjetnost (književnost i ne-knjjiževnost) i sa njom povezano uvođenje novih vrsta u književnost (feljton u stihu, agitka, reportaža, zapis sna — ruska avangarda sustavno se zanima s radom S. Freuda, filmski scenarij, satirički kuplet, tekst iz kabareye);

— načelo širenja semantičkog opsega koji se ostvaruje:

a) ukidanjem postojećih estetskih zabrana uvođenjem leksika i leksičkih sklopova koji su stajali izvan granice dopuštenoga: barbarizma, žargonizama, dialektilizma, turpizama, »ocrnjivačkih slika«,

b) stvaranjem leksičkih novotvorbi, izdvajanjem riječi iz uobičajenog sintaktičkog sklopa (parola »oslobodenje riječi« u Marinetti, »samovito slovo« u ruskih futurista) i uvođenjem semantičkih srazova sintaktičkim pomacima, s pomoću motivacija homonimnošću i dr.,

d) uzajamnim prožimanjem različitih i raznorodnih semantičkih nizova,

e) razvijanjem metonomičnošću i osebujnom metaforizacijom (posebno: realizacijom metafore),

f) grafičkim isticanjem riječi s posebnim semantičkim opterećenjem;

— načelo asocijativne izgradnje djela;

— suprotstavljanju semantičkih opozicija ili isticanje načela »montaže na području kompozicijskih odnosa od pjesničkog teksta do romana — u ovome svesku *Pojmovnika* ovim problemom bavi se B. Kosanović i to na primjeru opusa M. Šolohova — te konstatira »da Šolohov korišćenjem izvornih dokumenata povećava broj stilskih razina u svojim delima. Pi-

sac objedinjuje dva principa: SLIKOVNI (pri-povedački) diskurs i FAKTOGRAFSKU OCIGLEDNOST (montaža dokumenata). Montaža istorijskih dokumenata kod Šolohova nikad nije oguljeni postupak, jer su montažni fragmenti redovno integrirani u poetsko-slikovno pripovedanje u kome menjaju svoju semantičku funkciju, dobijajući nova, sekundarna značenja«,

— načelo naglašenog otvaranja i u isto vrijeme sažimanja vremena i prostora u:

a) »davolskom simultanizmu« (...),
b) suprotstavljanju različitih vremenskih i prostornih razina bez naglašene motivacije,

c) »panoramičnosti« struktura i sl.,

— težnju prema negaciji razumnosti svijeta:

a) uvođenjem nemotiviranog zbivanja,

b) parodijom i »crnim humorom« — gdje bi

paradigmatski primjer bio roman *F. Sologuba Mali zloduh*;

c) groteskom i apsurdom itd.,

— napokon kao umjetničko htijenje da se prijedu granice »beskrajnog i mogućeg« (Apolinaire), odnosno da se proveđe »revolucija duha« (Majakovski — u ovom svesku Pojmovnika M. Mikulašek bavi se dramaturgijom V. Majakovskog i zaključuje da »polimorfna dramaturgija Majakovskog predstavlja originalnu kariku u povijesti avangardne scenske umjetnosti 20. stoljeća«) — što već zasijeca u pitanje o općoj društvenoj funkciji avangarde i njezinim tekstovima — ovim problemima Flaker će posvetiti knjige: Poetika osporavanja i Ruska avangarda.

Pojmovnici ruske avangarde na izvjestan način »slijede« ove pozitivne odrednice Flakovog (i ne samo njegovog) pojmanja avangarde.

Raspored grade u ovome petom svesku Pojmovnika nešto je drugačije koncipiran nego u prethodnim sveskama. I u ovome svesku u prvome dijelu razmatraju se pojmovi koje je avangarda stvorila ili se tim pojmovima, u analizi avangardnih tekstova mi danas služimo. U ovome svesku obradeni su slijedeći pojmovi: *glasovna metafora, konstruktivizam/etička dimenzija, ime lika, pronalažaci/potrošači*. Drugi dijelovi Pojmovnika posvećen je posmatranju pojedinih nosioca teorije i prakse ruske avangarde: Bijelom, Špetu, Kamenskom, Burljukom, Majakovskom, Šolohovom, Babelju, Andrejevu i Munchu. Posljednja dva priloga u ovome Pojmovniku informiraju nas o časopisu »Več« koji su početkom 1922. godine u Berlinu pokrenuli i uređivali El Lisicki i Ilja Erenburg, koji je oko kostruktivističke estetike okupljao predstavnike svih umjetničkih grana — književnosti, poezije, kazališta, arhitekture, filma i glazbe — iz Rusije i sa Zapada; a u posljednjem prilogu V. Golubović razmatra odnos između slovenske i ruske avangarde.

Kao i u prijašnjim sveskama autori svih priloga upućuju i na izvore i literaturu koji su koristili prilikom pisanja priloga. Isto tako, i ovaj svezak obogaćen je indeksom imena što čitatelju umnogome olakšava čitanje i snalaženje. Sve u svemu: riječ je o još jednom zanimljivom svesku Pojmovnika — svesku koji nam umnogome olakšava tumačenje (normalno: i razumijevanje) onih struktura koje pripadaju avangardnom pojmovnom sklopu.

problemi prevodenja

Sava Babić: »RAZABRATI U PLETIVU«, Književna zajednica Novog Sada, 1986.

melanija mikeš

Da bih se bolje mogla razabrati u PLETIVU, podelila sam opus Save Babića u tri gurpe:

- (1) neka opšta pitanja prevodenja,
- (2) o delima značajnih prevodilaca,
- (3) posleratni prevodi sa madarskog na srpskohrvatski.

Medu opšta pitanja pripadaju i pitanja prevodiočeve ličnosti, kritika prevoda, teorijke misli o prevodenju, jezičke i kulturne ne-saglasnosti, razmišljanja o prevodilačkim po-

teškoćama, o etičkom i estetičkom u prevodu i uvek prisutna dilema između posrbe i prevoda. Od značajnijih prevodilaca sa madarskog na srpskohrvatski jezik, Sava Babić se bavi Zmajem i Veljkom Petrovićem, a od onih koji su prevodili u obrnutom smjeru izdvaja pesnika — prevodioca Karolja Ača. Sem toga, Babić govori o stvaraocu i prevodiocu Ivi Andriću, kao i o značaju pokretanja biblioteke »Prevodi Stanislava Vinavera«.

Najbrojniji su oni radovi koji se odnose na posleratne prevode madarskih književnih tek-